

4. Český koncept, Archiv ČRo.
5. Průklep protokolu, Archiv ČRo.
6. Miloslav Disman, Pracovníci čs. rozhlasu ve službách květnové revoluce. In Kapitoly z dějin čs. rozhlasu 6, Praha, ČS-Ro 1967, s. 20.
7. Improvizovaný strojopisný příkaz, Archiv ČRo.
8. Data Václava Gutwirtha podle zjištění Rostislava Běhala, rkp.
9. Václav Gutwirth, Radiocensura. in Čin 2, 1930–1931, č. 10, s. 229–230.
10. Miloš Wingart, Český jazyk v přítomnosti. Praha, Čs. grafická unie 1934.
11. A. J. Patzaková, Prvních deset let československého rozhlasu. Praha, Radiojournal 1935, s. 192.
12. Rozhovor z autobiografických interviewů v letech 1989–1997 připravila Ladislava Petišková. in J. W. Goethe, Faust. Program k premiéře v Národním divadle 1997, s. 129.
13. Ze zvukového záznamu Šaidovy přednášky, Archiv ČRo.
14. F. X. Šalda, Národní divadlo a česká divadelní kultura, Šaldův zápisník 6, 1933–1934, č. 3/4, prosinec 1933, s. 72–83.
15. -ark, jedna z poznámek v rubrice ROZHLAS. Čin 6, 1934, č. 49, s. 1174.
16. Otakar Matoušek, z výpovědi v pořadu Mily Semrádové Znovu podepsání. K 45. výročí Čs. rozhlasu. Vysíláno 5. 4. 1968, spolupráce Evy Kacetlové. APF ČRo.
17. Petr Lotar, ...domov můj. Praha, Prímus 1993, s. 204.
18. Karel Čapek, Jak to bylo. Lidové noviny 46, 1938, 26. 11., s. 7; přetisk: O umění a kultuře, Praha, Čs 1986, s. 812.
19. Plný text Šaldovy poeemické glosy v Zápisníku 6 z prosince 1933:

(Umělá porucha v pražském rozhlase).

Byl jsem pozván, abych 18. listopadu večer mezi osmou a devátou promluvil do pražského rozhlasu radiového na téma: „Padesát let Národního divadla“; Národní divadlo prý vyhradilo patnáctiminutovou přestávku v provedení „Libuše“ a té přestávky chtěl použít rozhlas k mé přednášce. Dělán takové věci velmi nerad. Za patnáct minut nedá se nic říci. Obyčejně napíši si přednášku mnohem delší, kterou pak musím proškrtávat a jinak upravovat, aby se to směstnalo do předepsaných patnácti minut, – věc velmi nepřijemná a mrzutá. Čekám, že jednoho dne požádá mě Radio, abych jim udělal za deset minut Danta nebo Goetha, i ta věc jest u našeho Radia možná. Promlouval-li jsem v Radiu přesto občas, dělal jsem to vlastně pro radost mým přátelům a lidem, kteří se i soukromými dopisy dožadovali mého živého slova. Neslibil jsem tedy 18. listopadu přednášku o padesátiletí Národního divadla s nijakou zvláštní radostí nebo ochotou. Ale 18. listopadu přišla o třetí hodině slečna z Rozhlasu, pověděť mi, že Národní divadlo nezaručuje Radiu tu patnáctiminutovou pauzu, abych tedy přišel již dříve a přednesl svou přednášku na gramofonovou desku, a z té prý se to bude později reprodukovat do rozhlasu. Netušil jsem, že je v tom čertovo kopýtko; že se rozhlas lekl v poslední chvíli mé přednášky, bál se přímo a otevřeně říci mi, že chce censorovat její text, a zaskočil mě neloyalně tímto způsobem. Přijel jsem do rozhlasu a přečetl jsem do gramofonové desky svou přednášku, mimochodem řečeno zcela krotkou, ale ovšem kritickou – řekl jsem tam značně zkráceně asi to, co podávám v dnešním článku o divadelní kultuře Národního divadla. Ale když přišlo k reprodukci z gramofonové desky, vyškrali tam v Radiu věty, které se jim zdály závadnými, zpřeházeli text, řádili v mé přednášce zcela neslušně. Povšiml si toho posluchači, kteří mne na to upozornili. To by mně tedy ještě scházelo, aby mne nějaký anonymní slamostrus nebo kratiknot z Radia takovýmhle způsobem censureoval. Aby tedy bylo jasno pro příště: pánové, neobtěžujte se již ke mně s žádostmi o přednášky; nelezli byste mé dveře zavřené.

Mgr. Eva Ješutová

Služba a pomoc rozhlasu obyvatelstvu po válce

Období po skončení druhé světové války přineslo i zásadní změnu v poslání a úkolech Čs. rozhlasu. Jestliže první programový šéf Radiojournalu M. Čtrnáctý definoval funkci rozhlasu jako kulturní a vzdělávací, po válce ji vystřídala funkce jiná, a to funkce organizátora veřejného života. Nebyla pro rozhlas zcela neznámá, neboť první průkopnické kroky v tomto směru učinil již před válkou. Jednou z prvních akcí „veřejné služby rozhlasem“ byla v době hospodářské krize kampaň odbočky RJ v Moravské Ostravě, zaměřená na získání adoptivních rodičů pro opuštěné a osiřelé kojence v moravském ústavu pro matky a kojence v Zábřehu nad Odrou. K dalším významným akcím tohoto typu v předválečném období patřila na podzim roku 1938 pomoc obyvatelům, kteří byli nuceni v důsledku Mnichova opustit pohraničí. RJ se podílel i na dalších organizátorských akcích, které měly jeden společný rys – dobročinnost. K nejznámějším patřila akce Vánoční strom republiky, navazující na tradici, kterou založil v roce 1924 Rudolf Těsňohlídek. Největší a nejslavnější akcí typu veřejné služby rozhlasem se ovšem stalo vysílání Čs. rozhlasu v době květnového povstání pražského lidu, kdy se ujal řízení boje národa proti okupantům, postavil se do čela národního odboje, zprostředkoval praktické pokyny a výzvy, informoval o průběhu bojů, dodávkách elektric-

kého proudu, potřebách zbraní, posil, lékařské pomoci apod.

Při pietním aktu před budovou rozhlasu 25. května 1945 ministr informací Václav Kopecký ocenil zásluhy rozhlasu a jeho pracovníků v povstání mj. i těmito slovy:

„Domnívám se, že pražský rozhlas si čestným způsobem, obětavou účastí v bojích pražského lidu vydobyl zpět své význačné určení, aby totiž mohl působit jako československý rozhlas v naší osvobozené Praze, aby mohl sloužiti zájmům národa a republiky a aby mohl odpovědně tlumočiti hlas naší československé vlády.“

Čs. rozhlas ovšem začal naplňovat slova ministra Kopeckého „sloužit zájmům národa a republiky“ bezprostředně po ukončení druhé světové války. Hned první den v osvobozené republice ukázal, že služeb Čs. rozhlasu je naléhavě zapotřebí, že je jedinou institucí, schopnou obsáhnout nejnaléhavější úkoly při obnově a řízení státu. Nejely vlaky, nefungovalo poštovní spojení, telegrafy, telefony, nové orgány státní správy, které měly zajišťovat řadu úkolů, se teprve postupně konstituovaly, hospodářství státu bylo rozvrácené, Praha a další města rozbombardována. Tisíce lidí, kteří se ocitli mimo domovy, chtělo informovat své blízké o tom, že jsou naživu, vraceli se vězňové uprchlí z Terézína, kde vypukla rozsáhlá tyfová epidemie, a urní-

rali na ulicích. Nemocnice naléhavě potřebovaly ošetřovatele, lékaře, zdravotní materiál, léky, dárce krve. Válkou poničené telefonní ústředny nemohly zvládnout nápor volajících, bylo nutné vyzvat veřejnost, aby nepřetěžovala telefonní síť. Komplikovaná byla i situace na železnici; pokud její jednotlivé úseky fungovaly, neměly spojení mezi sebou. V pohraničí se ještě bojovalo, na ulicích se pohybovali sirotci. Bylo třeba zprostředkovat spojení cizím misím, informovat obyvatelstvo o stavu energetiky, zabránit divokým transportům, zajistit likvidaci tyfové epidemie v Terezíně a řešit řadu dalších záležitostí, aby nenastal naprostý chaos. Všechny problémy se jako lavina valily na rozhlas, který si svým vysíláním v době povstání získal obrovský kredit u obyvatelstva. Do rozhlasu přicházely tisíce lidí s dotazy, prosbami, žádostmi, hledali u něj pomoc. Bylo třeba rychle jednat. A rozhlas okamžitě pohotově reagoval, vyvinul úsilí téměř nadlidské, přestože sám byl v posledních dnech války silně poškozen. Zničena byla značná část objektu i rozhlasová technika, byla rozbita telefonní ústředna, fungovaly jen 2–3 provizorní linky, zaměstnanci byli vyčerpaní. Do práce nastoupili rozhlasoví dobrovolníci, rozdělili si úkoly, pracovalo se nepřetržitě, bez ohledu na funkční zařízení. 10. května se začalo vytvářet vlastní, na ČTK nezávislé rozhlasové zpravodajství. Vedle politického zpravodajství se vysílaly i zprávy úřadů, korporací a spolků, důležité výzvy a informace o opatřeních v nejnaléhavějších případech a zprávy osobní či rodinné. Tuto rozsáhlou službu, nahrazující nefungující spoje a suplující činnost orgánů státní správy, obstarávalo tzv. zvláštní zpravodajství.

Prostřednictvím rozhlasu vydávala své pokyny a výzvy k obyvatelstvu i Česká národní rada. Týkaly se základních otázek, souvisejících s chodem státu a zásobováním.

Do vysílání se zařazovaly především zprávy, přicházející z ČNR, opatřené správným heslem nebo zprávy ČNR potvrzené. Přicházely do rozhlasu různými cestami a z nejrůznějších zdrojů, bylo nutné je ověřovat. Často přicházely na poslední chvíli, těsně před vysíláním. Mnohdy byla důležitá výzva či zpráva odvyšlána z útržku papíru s téměř nečitelným rukopisem. (Adresy – velitelství podúseku rozhlasu, velitelství Radiožurnálu.) Přednostně se do vysílání dostávaly zprávy o politických vězňích a internovaných osobách, době a místě jejich návratu. U textů těchto zpráv byl v levém horním rohu připsán pokyn Hlásit ihned. O vysílání byly pořizovány zprávy o provozní službě. Rozhlas pomáhal i při obstarávání dárců krve pro nemocnice, organizování hmotné pomoci, opatřování léků a zdravotnického materiálu, šatstva, noclehů a potravin, zajišťování tlumočnicků, nábory dobrovolníků k odklizení trosk. Oslovoval jednotlivce i celé instituce, organizoval dopravu i rozvoz pošty. Oznamoval místa a časy, odkud budou osoby či pošta přepraveny na určené místo. Prostřednictvím rozhlasu byli zaměstnanci institucí a podniků vyzýváni k nástupu do práce, případně seznamováni s důležitými pokyny. Rozhlasu připadla i smutná povinnost – informovat rodiny těch, kteří padli v boji o Prahu. Stejným způsobem, jakým rozhlas účinně pomáhal při obnově a zajištění chodu života ve státě, pracoval i na obnově vlastního vysílání a zjištění stavu provozuschopnosti v jednotlivých

stanicích – vysílal výzvy k zahájení pokusného radiotelegrafního provozu (např. Brno, Košice).

Během několika dnů byl do činnosti vnesen systém, vznikla rozsáhlá rozhlasová služba, zahrnující akce:

- a) tzv. pozdravů rodinám – 38 000 vzkazů za 3 týdny – vzkazy rodinám, stručná soukromá oznámení od vzdálených osob o místě jejich pobytu
- b) vzkazy do Německa a Polska pro vězně koncentračních táborů a totálně nasazené
- c) pátrání a výzvy o pohřešovaných osobách, úmrtí, pohřby – za 3 měsíce 2136 zpráv
- d) služba pátrací – pátrání po lidech z koncentračních táborů, totálně nasazených, o nichž neměli jejich blízcí žádné informace.

Zpravodajské relace se vysílaly ve všední dny v 7.00, 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 a 22.00 hodin. V 6.15 a 18.15 hodin se vysílaly zprávy o pohřešovaných a informace o zdraví či návratu členů rodin žijících odloučeně. V 19.15 hodin následovaly zprávy pro koncentrační tábory a rodinné příslušníky osvobozených politických vězňů. Ve 12.00 a 18.00 hodin hlásil rozhlas zprávy o padlých a zemřelých a datech jejich pohřbů. Kromě toho se denně od 9.00 do 19.00 hodin poskytovaly informace o pohřešovaných přímo v budově rozhlasu. Ve 22.30 hodin vysílal rozhlas denně Službu spojencům. Repatriční a pátrací akce v některých dnech zabíraly až 80 % vysílacího času.

Útvar pro zvláštní úkoly, který bezprostředně po válce nahrazoval nefungující spoje a zajišťoval další důležité služby, byl po nástupu B. Laštovičky (25. 5.) do funkce generálního ředitele vyčleněn z rozhlasového zpravodajství. Zpravodajství řízené J. Hronkem rozšiřovalo postupně žánrové spektrum o komentáře a reportáže, zatímco odbor pro zvláštní úkoly se i nadále omezoval na výzvy, informace, dotazy. Obsahově se zaměřil na organizační kampaně zpracovávané jednoduchou formou. Jeho činnost charakterizoval F. K. Zeman, který se stal jeho šéfem, takto:

„Novým přínosem zpravodajství a služeb vzniká totiž rozhlas, který se zapojuje do všech důsledků a do všech krajností do politické služby a do služby životu, životu všednímu a obyčejnému, do služby jeho praktickým potřebám a přímo jeho pracovním úkolům.“

Prvním úkolem útvaru byla repatriace našich občanů, největší a nejdůležitější organizační akce rozhlasu v prvním poválečném roce. Trvala od 10. května (Kovářík uvádí 12.) do 23. prosince 1945. Jejím cílem byl co nejrychlejší návrat vězňů koncentračních táborů do vlasti, jak ukládal Košický vládní program. Situaci komplikoval rozvrat dopravy v Německu, zničené kilometry tratí, nedostatek dopravních prostředků a pohonných hmot. Za 224 dní odbavilo oddělení pro zvláštní úkoly 1700 zvláštních vysílání od 15 do 130 minut, přes 1500 velkých prohlášení, vládních a úředních zpráv, 5000 různých zpráv, pokynů, výzev a přes 200 000 zpráv pátracích, pozdravů, vzkazů, dotazů, pokynů a hlášení pobytu.

V rámci repatriční akce byla uspořádána sbírka pohonných hmot pro vozidla převážející repatrianty z Německa, tzv. akce benzin, která vznikla z podnětu posluchače Jaroslava Matuchy z Prahy. F. K. Zeman do ní zapojil i Emila Františka Buriana, který se právě vrátil z koncentračního tábora v Neugamme. E. F. Burian

požádal o spolupráci své přátele, básníky J. Seiferta, Vítězslava Nezvala a Františka Halase, kteří napsali agitační verše. Ty recitoval E. F. Burian dne 12. května ve 20.00 hodin. Odezva byla rychlá – za měsíc přinesla sbírka 60 000 litrů pohonných hmot a 25 tun generátorového dříví. Význam zapojení rozhlasu spočíval především v rychlosti a pohotovosti, neboť Repatriáční odbor při ministerstvu ochrany práce a sociálních věcí vznikl až 17. května. (J. Votavová uvádí, že rozhlas řídil repatriáční akci až do srpna, FKZ uvádí červenec).

Snad nejvýstižněji ocenil zásluhy Čs. rozhlasu o repatriaci našich občanů úřadující místopředseda Svazu osvobozených politických vězňů Ing. Bohumil Příkrýl: *„Cítíme povinnost poděkovat Československému rozhlasu za všechno, co vykonal pro návrat našich bratří a sester z vězení a z koncentračních táborů domů. Bez jeho pomoci by se mnoho našich bratří a sester nebylo vrátilo domů vůbec. Víme také nejlépe, kolik slz bylo setřeno a kolik radostných úsměvů se objevilo na tvářích těch, kteří slyšeli v našem rozhlase, že jejich drazí jsou živí a zdraví.“*

Kromě akce benzin se uskutečnila národní sbírka ve prospěch repatriantů a sbírka na pomoc při obnově Lidic a Ležáků, vypálených nacisty. Celkový výnos představoval 10 000 000 Kč. Způsob, jakým se rozhlas zhostil organizování repatriace, vedl k posílení důvěry posluchačů a umožnil rozhlasu těžit z toho i při dalších oficiálních akcích.

Další velkou organizátorskou akcí byla tzv. kampaň osidlovací, připravovaná od jara 1946 jako akce hospodárného osídlení měst. Přerostla v náborovou akci, od 1. července 1946 vysílanou pod názvem Naše služba pohraničí a budovatelské práci. Pod vedením F. K. Zemana na ní spolupracovaly všechny stanice Čs. rozhlasu. Od jejího počátku (1. července 1946) do 15. ledna 1947 bylo ve 199 dnech odvysíláno 220 v průměru patnáctiminutových relací. Jejich obsahem byly úřední zprávy a pokyny, upravující právní, hospodářské, sociální a kulturní poměry v pohraničí, a nábor pracovníků sil pro průmysl. Relace byly připravovány v součinnosti s Osidlovacím úřadem a Zemským úřadem ochrany práce, okresními úřady ochrany práce a jejich pobočkami a příslušnými ministerstvy, které dodávaly rozhlasu přesné a podrobné informace. Současně probíhal i nábor pro obory neprůmyslové. Oznamování volných míst, službu poptávkovou, doplnila i služba nabídková. Obě tyto agendy tvořily zprostředkovatelskou službu práce, s níž byla spojena rozsáhlá administrativa. V uvedeném období rozhlas ohlásil v poptávkové službě 132 000 volných míst pro 2 065 firem, v nabídkové službě 8000 volných míst. Kvalifikovaný odhad (V. Kopecký v exposé, str. 21) uváděl 50 000 pracovníků získaných prostřednictvím rozhlasu.

Paralelně připravoval zvláštní odbor řadu akcí menšího rozsahu na podporu regionálního podnikání, organizoval pomocné a sbírkové akce typu Budujeme Slezsko, Týden dětské radosti, sbírka knih pro pohraničí apod.. Soustavnou pozornost věnoval i pomoci dopravě, informoval o dodávkách na potravinové lístky a zapojil se do mnoha dalších akcí na podporu budovatelského úsilí. Rozhlas tak konal sice bez úředního pověření, ale s vědomou účastí kompetentních míst.

Významná byla pomoc rozhlasu při propagaci a organizování zemědělských brigád, kterým zvláštní odbor věnoval v období od počátku léta do října 1946 celkem 23 relací. Od listopadu se angažoval v začlenění tělesně postižených do aktivní práce. Průběžně zajišťoval služby pro úřady, korporace a spolky, pokračoval v organizování pravidelné pátrací služby, od 2. února zahájil pravidelné denní vysílání pro horníky.

Čs. rozhlas celou řadu poválečných kampaní sám organizoval, mnohdy i z podnětu posluchačů, jiné vyvolal zcela spontánně pouhou informací o události či problému a posluchači okamžitě reagovali. Svědčí to o obrovském kreditu, který rozhlas u posluchačů svou činností získal. Po odvysílání zprávy o neštěstí na dole Koh-i-noor v Lomu u Mostu zaslali posluchači několik milionů korun na pomoc rodinám obětí. Stejně tak zmínka dr. J. Koláře o nedostatku krmné řepy pro pokusná zvířata v bakteriologickém ústavu měla okamžitý ohlas. Do ústavu i do rozhlasu denně přicházely balíčky z celé republiky a pokusná zvířata byla zachráněna. Kladně reagovali posluchači i na další výzvu J. Koláře, aby darovali krev a přispěli k záchraně lidských životů. Za dva dny se přihlásilo přes 9000 dobrovolných dárců. Tato akce byla počátkem organizovaného dobrovolného dárcovství krve. Do organizačních akcí a kampaní se zapojila i studia Čs. rozhlasu. S obrovským ohlasem se vedle sbírky ve prospěch válkou zničeného Slezska setkala v celé republice i u krajanů v zámoří akce 500 kmotřů opuštěným moravským dětem, u jejíhož zrodu stála brněnská stanice. (Náš rozhlas 47, č. 4, str. 5). Kromě organizačních akcí rozhlas poskytoval v řadě případů i individuální poradní službu, posluchači se na něj s důvěrou obraceli, rozhlas buď pomohl přímo, nebo odkázal na příslušné organizace.

Úspěch rozhlasových kampaní potvrdil sílu rozhlasového působení. Redaktor vystupoval jako organizátor a iniciátor a stával se významnou politickou osobností. Změna společenské funkce rozhlasu přinesla i změnu stylu práce. Bylo nutné vytvořit nový systém práce celého redakčního kolektivu, vybudovat obsáhlé informační zázemí a vědět, jak informace ověřovat, případně získávat doplňující. Všechny tyto schopnosti byly neustále testovány, kdykoli vyvstala naléhavá společenská potřeba. Stále častěji bylo nutné pohotově reagovat na nejrůznější situace a podněty, takže jedním ze základních rysů práce oddělení pro zvláštní úkoly se stala improvizace. Výjimečnou osobností v tomto směru byl vedoucí oddělení F. K. Zeman.

Kampaně a organizátorské akce Čs. rozhlasu měly zásadní význam pro chod a obnovu válkou zdevastovaného národního hospodářství. Rozhlas se stal neúnavným pomocníkem při prosazování a realizaci vládního programu a nekompromisním bojovníkem proti všem negativním jevům. Jako organizátor a informátor se uplatnil v počátcích budování státní správy, kdy suploval nefungující spoje. Nacházel cestu k občanům i tam, kde se úřední nařízení a vyhlášky prosazovaly jen pomalu. Přecházel z funkce iniciátora do funkce prostředníka a naopak. Po obnově spojů, rozjezdu státní správy a návratu života do normálních kolejí se role rozhlasu jako prostředníka oslabovala, kampaně a organizační akce dostávaly stále více politický rozměr.

Milan Rykl

Renesance rozhlasu v letech 1959–1968

Šedesátým létům minulého století se v Čs. rozhlasu dostalo lichotivého epitetu „renesance“. Tedy roky rozkvětu, návratu k hodnotám, k dokonalosti, obohacené novými prvky, zejména perspektivou a vědecktějšími studii skutečnosti.

Éra let 1959 až 1968 patří mezi ta údobí, která znamenala naději, když už ne tolik svobodu. Znamenala první úspěšné pokusy o prolomení ideověpolitické hegemonie dogmatického nadvlád nad tvorbou a působením rozhlasu. Znamenala také, do té doby nebyvalý, posun v myšlení a uvažování tvůrců rozhlasového programu.

Výchozí pozice nejvzrušivější a nejproblematičtější části historie rozhlasu nebyla v roce 1959 nejšťastnější: vyhláškou vlády č. 63/1959 Sb. se rozhlas stal samostatným subjektem, zato pod přímým řízením ÚV KSČ. Organizační členění (především programových složek) zůstávalo stejné z předchozích dob: podle vzoru sovětského rozhlasu – hlavní redakce řízené hlavními redaktory podléhajícími ústřednímu řediteli, jímž byl přímo ústředním výborem KSČ dosazený funkcionář. Naplno fungovala personálně posílenější a dogmatictější sverepější cenzura v podobě Hlavní správy tiskového dohledu (HSTD). Vrcholné posty v rozhlasu byly obsazovány výhradně stranickými kádry, schvalovanými ústředními stranickými orgány. Dbalo se na přísný výběr rozhlasových pracovníků na všech úrovních – na jejich sociální původ, politické smýšlení a celkový kádrový profil. Sankcionoval se kdejaký prohřešek (a nejen vůči pracovnímu řádu) a fluktuace i proto byla značně vysoká.

Programové a vysílací plány se tvořily zásadně podle pokynů a pod vlivem a dohledem stranických orgánů (sjezdů, konferencí, porad, dopisů apod.). Ve vysílání neutuchaly všechny způsoby boje – tu za mír, tu za proletářský internacionalismus, tu proti imperialistickým štvárcům a jejich buržoazní ideologii či proti vnitřním renegátům a revizionistům. Boje stále omílané a zintenzivňované.

Čs. rozhlas byl „nástrojem strany“ a byl jím vlastně – až na několik týdnů roku 1968 – stále. Byl agitátorem, mobilizátorem a organizátorem se vším všudy. Byl nejmasovějším propagandistickým prostředkem těch dob a jeho schopnost ovlivňovat, usměrňovat a působit na vědomí i činy posluchačů byla mocensky využívána a zneužívána.

Podstatným rysem většiny pořadů byla kampaňovitost: aktuální agitace pro plnění a přeplňování národohospodářských plánů, podpora všelijakých soutěžních hnutí, silný důraz na neustálá ideověpolitická školení, diskuse, přednášky, besedy a reportážní rozhovory vedené jen v rámci marxisticko-leninských idejí.

Stále zvučela Seidlova poučková „Kupředu, levá!“ před Rozhlasovými novinami, a po půlnoci – na závěr vysílání – jako samozřejmý přívažek po státních hymnách Československa, hřměla i ta sovětská.

Dogmatické pojetí poslání rozhlasu stále ještě na počátku 60. let výrazně ovlivňovalo činnost a tvorbu tohoto nejmasovějšího prostředku propagandy, informací, vzdělání i zábavy.

(Stačí si projít většinu textů pořadů všech druhů z té doby ku zjištění, jak hluboce byla rozhlasová tvorba poznamenána a zdevastována. „Nabádavost“ byla tématem těch dob: učit se, pravidelně cvičit, plnit úkoly, naslouchat straně, milovat Sovětský svaz.)

Kdy vlastně nastal onen obrat – někdy zmiňované „milostivé léto“?

Příčiny pohybu nebyly jednoznačné a okamžité. Ne-nastal zlom – moment, který by bylo možné označit za klíčový, startovní (jakkoli se to mnohdy tak jevílo, partiální výboje vzápětí eliminovala další strohá nařízení či sankce a snaha vše vrátit pod tlakem do starých kolejí. V závažnějších případech docházelo i k personálním výměnám a obměnám).

Jen pozvolna se – zejména v programových útvarech – začaly objevovat prvky (a také osobnosti) vymykající se kuratele jediného „neomylného“ fenoménu – materialistickému světovému názoru.

Způsobovaly to jednak vnější mezinárodněpolitické poměry a hospodářská situace, jednak uvnitř rozhlasu – jedinci a týmy výrazně nepodrobivých, vzdorovitých a humanitně utvářených rysů. Nezatižení „vděkem za osvobození“, imunní vůči politické „naleživně“ předchozích let a nadaní vlastní jasnozřivou vůlí, rozumem a citem, pokoušeli se – zatím zcela izolovaně – dát průchod jiným názorům a postojům, než byly ty oficiálně deklarované.

Neměli to snadné, podmínky byly všelijaké, ne vždy příznivé.

Atmosféra ve společnosti byly rozporuplná: obecně se lidem začalo vést o trochu lépe (především po materiální stránce), uvolnilo se cestování za rekreací do zahraničí (byť jen do lido-demo zemí), otrnulo skupinám mladých nekonformních tvůrců, zakládajících nezávislé scény, soubory a kluby. Vzpamatoval se film (po éře italského neorealismu), spisovatelé v nových dílech začali pohledy na svět a osudy lidí prezentovat překvapivě jinak než dotud. Hudební tvorba, především zábavné muziky, si začala všimnout i jiných vzorů, které k nám přicházely ze zahraničních rozhlasů nebo na LP deskách.

Na druhou stranu byli lidé nespokojeni s neustálým manifestacním proklamováním a oslavováním něčeho, co se jich bytostně netýkalo, co se jim – neustálým omíláním a vnučováním – přičilo.

A rozhlas měl být prostředníkem, koordinátorem, strůjcem změny.

Už nestačila funkce organizátora, agitátora, informátora – požadavky byly stále výraznější: více otevřených slov a kritiky, touha po uměleckých dílech nezatižených servilní propagandou, nároky na dobrou zábavu a rekreaci, modernější hudba a písně, a hovory s posluchači o nich samých a o jejich problémech. A – přirozený projev.

Ilustrující odbočka:

V souladu s poučkami a stranickými výnosy o přiblížení se rozhlasu lidem (k jejich potřebám, myšlení, přáním, tužbám...) záměrně se uváděly v některých pořadech (hlavně pro mládež) i témata zčásti tabuizovaná či jinak zcela opomíjená až zakazovaná. Nesmělo se třeba hovořit o pozitivních rysech skautingu, zatímco o trampingu – vzhledem k jeho údajným proletářským

kořenům – bylo vhodné se zmiňovat i proto, že útěk z měst do přírody nabýval netušených rozměrů – a to byla doména, kam propagandistický vliv zasahoval nejméně. Ostrakizovat toto neřízené hnutí se dostalo do popředí pozornosti strany i médií.

Besedy na tato témata byly na svou dobu velmi otevřené, vášnivé – leč didaktické. Přes početný ohlas mnohdy naivně se domnívajících posluchačů, že se tu otevírá prostor volnějšímu vyjadřování názorů, mimo rozhlas se občané na podobné snahy tvářili skeptičtěji.

Koncem padesátých let zpívala nová generace trampů takovouhle písničku:

Český rozhlas odvysílal trampskou relaci,
z té relace mnoho lidí mělo legraci.

Ti, co o nás mluvili, nikdy trampy nebyli.
Bez těch řečí by se asi neuživili.

My jezdíme do přírody
a tam u vody stavíme stan.

Někde v mlází – co nám schází?

Nás nerozhází, když hoří plán!

Vykašlem se na robotu,
chcem jen anglickou sobotu!

A ti páni z plánování zapomněli na ni.

To byla řafka svědomitějším rozhlasákům! I když jen ta z menších. Více připomínek i náznaků kritiky přicházelo od tzv. „děldopů“ (dělničtí dopisovatelé), formálně rozhlasem ustanovených kolektivů vybraných posluchačů, od kterých si tato instituce (ale i strana a vláda) slibovala, že především svými kladnými ohlasy a vstřícnými návrhy podpoří proklamované úsilí o jednotu lidu a spolknou demagogické fráze a postuláty, které se jim předkládají.

I ti nejzarytější dogmatici a odpůrci jakékoli liberalizace v Čs. rozhlasu museli usoudit, že takhle to zřejmě dál nejde.

Rozhlas byl upracovaný, nudný, frázovitý a – nepřesvědčivý.

Musel se tedy začít profesionalizovat a diferencovat.

Průlom v tomto odhodlání zaznamenala tzv. kokořínská konference programových pracovníků v roce 1961. Žel, právě o těchto jednáních není v dochovaných fondech podrobnější protokol, takže snad jen pár dosud ži-

jících pamětníků by mohlo podat svědectví, jak se tehdy střetávaly různé směry a proudy a čím nebo kým bylo způsobeno, že došlo k podstatným změnám v programu, jež nejspíš byly impulzem k radikálnějších změnám v letech pozdějších.

Po čistkách z 50. let minulého století zůstalo v rozhlase přece jen ještě pár zkušených a graduovaných profesionálů, znalých řemesla a odhodlaných prosazovat vstřícnější – a přirozenější – prvky do vysílání.

Přicházeli i noví tvůrci, nezatížení léty dogmatismu v rozhlase, a ti uplatňovali lepší metody práce, umožňovali nekonformní přístupy k problémům a udatně obhajovali dobývané pozice.

Rozhlasová rutina, zastíraná emfatickou mluvou, oficiálním projevem, brala za své. Už také nestačily tradované návyky, balast slov při vedení besed, didaktika v přednáškách

Malá odbočka:

Reportážní rozhovory se vesměs vedly podle ustálených – a předem vykonstruovaných – klíšé: otázka – odpověď, otázka – odpověď. Tak se hovořovalo s funkcionáři, odborníky i laiky. Nový prvek – skoro by se dalo říci „metodu“ – do vedení rozhovorů vnesl na počátku 60. let do svých pořadů tehdy 32letý Ludvík Vaculík. „Ptej se jako zvíře!“ – nabádal. A současně aplikoval systém důsledného *d i a l o g u s* respondenty. Včetně polemiky, vášnivých pří, za časté i zjevného oponování uváděným vývodům a opovážlivé skepse ke všem tvrzením. „Pochybuje o všem!“ bylo motto těch časů.

Bylo to troufalé, nebezpečné, ale – nadějně.

Publicistika – protože o ní je zejména řeč – byla do té doby v nevýhodě proti např. uměleckým žánrům: v příspěvcích a reportážních rozhovorech se vesměs nemohla připravit pointa. Až vznikem „problémových pořadů“ a také „komponovaných pestráků“ (což byly večerní programové bloky) nebo spíš a častěji trpělivou, vpravdě tvůrčí prací při sestřihu nasyrovo natočených rozhovorů na redakčních „žentourech“ (do redakcí přidělených stříhačích zn. Janzen) docházelo k účinnějšímu vyznění publicistických pořadů.

Renesance rozhlasu začala vlastně renesancí rozhlasové publicistiky.

Mgr. Jiří Hubička

Rozhlasový dramatický seriál

První díl seriálu „Jak se máte, Vondrovi?“ měl premiéru o vánocích roku 1975 (přesně 25. prosince v 15.30 se na stanici Praha vysílala první část, jejímž autorem byl Jiří Marek. Jmenovala se Vánoce, Vánoce přicházejí).

Proč tato ukázka?

Nezahrnuje žádnou ucelenou dějovou sekvenci; on také první díl mnoho děje neobsahoval, byl vlastně příležitostí představit základní členy rodiny a jejich představitele.

(Stručná rekapitulace základních postav: Vondrovi byli „obyčejná“ rodina žijící na okraji Prahy v malém činžovním domě. Otec Vondra byl vedoucím topenářského střediska – hrál Karel Urbánek, matka pracovala v sociálním odboru ONV – Jiřina Švorcová. Dcera Jana – Slávka Hozová – měla v době vzniku seriálu těsně před maturitou a syn Mirek – Marek Eben – byl žákem 8. tří-

dy základní školy. Děda Vondra – Josef Patočka, coby zedník na šachtě v důchodu žil v Kladně, rodiče paní Vondrové pracovali v zemědělství ve vesnici Prosečná na Moravě – Jarmila Krulišová, František Hanus –, strýc Václav, bratr otce Vondry – Miloš Hlavica – byl vedoucím rekreační chaty v Krkonoších.)

„John Lennon v jednom interview řekl, že léta sedmdesátá stála za hovno. A skutečně: když se tak na ně dnes zpětně díváme. V celosvětovém měřítku – připadají nám ve srovnání s tak pestrými, bohatými a produktivními léty šedesátými jaksi nanicovatá, jakoby bez stylu, bez atmosféry, bez výraznějších duchovních a kulturních pohybů, mdlá, nudná a bezútešná.“

Václav Havel: Dálkový výslech/

V této době, době, která v rozměrech tehdejšího československého rozhlasu byla ještě bezútešnější, přesně řečeno právě uprostřed onoho desetiletí, vznikl rozhlasový seriál *Jak se máte Vondrovi?*

Hledáme-li kořeny vzniku tohoto projektu, který byl v dosavadní tradici české rozhlasové dramatiky ojedinělý, nacházíme jich několik: nesporně tu na vedení Českého rozhlasu zapůsobily vzory ze zahraničí – v polském rozhlase dosáhly osudy rodiny Matysiakových tou dobou už tisícího pokračování a slavily úspěchy. Se značným ohlasem se setkávaly rovněž příběhy vázané na rodinu Bielikových, které slovenský rozhlas v Bratislavě vysílal od roku 1974, rodinný seriál měly také rozhlas v tehdejší NDR a v Maďarsku. Česká televize už v té době objevila kouzlo krátkodobých seriálů (koncipovaných povětšinou do 13 částí), začala se zde postupně prosazovat později slavná autorská osobnost Jaroslava Dietla. Posléze tu nesporně sehrálo svou roli vědomí, že rozhlasová hra zůstává nadále posluchačsky velmi oblíbeným rozhlasovým tvarem. Proto se rozhlasové vedení rozhodlo využít seriálové formy jako potenciálního nástroje propagandistického působení. Prvotní zadání úkolu založit typ rodinného nekonečného seriálu bylo formulováno nepokrytě jako tzv. společenská objednávka. (*„Chtěli bychom, aby posluchači cítili, že rozhlasová rodina žije s nimi ve stejném tepu doby, že jde stejnou cestou, že hledá a vytváří nové hodnoty socialistického způsobu života a práce. Že překonává problémy všedních pracovních dní i osobní starosti s optimistickým přístupem soudobého člověka.“* – Z úvodního článku k premiéře první části, čas. Rozhlas, č. 52, 1975.)

Úkolem koncipovat základ rodiny, jednotlivé typy, připravit sérii prvních dílů byla pověřena nejzkušenější dramaturgyně redakce rozhlasových her dr. Jaroslava Strejčková. Pro založení základních typů seriálu si dr. Strejčková zvolila zkušenou dvojici autorů (spisovatele Jiřího Marka a Jana Otčenáška). Společně koncipovali sérii úvodních dílů, v nichž (v podobě uzavřených epizod) představili postupně jednotlivé členy rodiny Vondrových a jejich nejbližšího okolí. Typy postav byly zvoleny velmi pragmaticky tak, aby svým věkem, profesí, zasazením do prostředí otevíraly širokou možnost zasahovat dalšími příběhy do co nejširšího spektra sfér současného života. První sérii příběhů režírovala Alena Adamcová. Herecké obsazení vznikalo neméně pragmaticky jako základní charakteristiky postav, nicméně zkušené autorské dvojici se podařilo příběhy připravit natolik zručně, že se seriál z posluchačského hlediska skutečně záhy dobře ujal. Protože s ním v zásadě vyslovalo spokojenost i rozhlasové vedení (až na jisté výhrady – interní materiály svědčí o tom, že vedení přijímalo seriál po jistou dobu s nespokojeností vyplývající z toho, že nesplňuje v dostatečné míře právě ony ideologické parametry), vznikl tu předpoklad pro to, aby se seriál rozvíjel a větvil dál. Jeho (původně zamýšlená) „nekonečnost“ pak trvala až do konce 80. let.

Pravidelný rytmus týdenního vysílání se posléze ukázal jako neúnosná zátěž pro redakci rozhlasových her, kde v průběhu prvního roku své existence vznikali vlastně po boku ostatní dramatické tvorby (po jisté době už nejen v dramaturgii dr. Strejčkové, ale úsilím i ostatních dramaturgů). Proto byla v roce 1977 od původní redakce rozhlasových her oddělena samostatná skupina drama-

turgů, která si do záhlaví nového oddělení vetkla název: Oddělení rozhlasových seriálů. Ono množné číslo nebylo náhodné – ambicí této redakce bylo vytvářet postupně další samostatné dramatické a komediální seriály.

Vedoucím dramaturgem seriálu se stal Vladimír Gro-mov, dramaturgy byli: Jaromír Ptáček, Jarmila Konrádová, Jana Weberová, Ivan Chrz, Oldřich Knitl, Svatopluk Štefl a Jan Kolář.

V průběhu 80. let se příprava seriálu ustálila do třech základních dramaturgických linií. Hlavní procházela celým rokem, bylo to zpravidla 15–20 příběhů, jejichž protagonisty byli členové rodiny Vondrů a v nichž se jejich osudy vždy nějakým (třeba jen drobným) způsobem posunuly. Druhou linií tvořily příběhy jiných rodin, popř. osob, které se na základní postavy vázaly jen nepřímo, často velmi vzdáleně a které tvořily samostatné, zpravidla několikadílné celky, jež posluchače zaváděly do nej-různějších prostředí a otevíraly různé tematické okruhy. Třetí linií pak byly seriály samostatné, uzavřené celky, které s Vondrovými nesouvisely vůbec.

Toto rozvrstvení se ukázalo jako šťastné. Příběhy základní rodiny obsahovaly všechny prvky, které korespondují s běžným rodinným životem a jako takové dokázaly u vnímatelů probouzet zvědavost ve vztahu k dalšímu vývoji a pokračování příběhu. Epizody a děje, do nichž se dostávaly základní postavy však nebyly nevyčerpatelné, bylo třeba je předkládat pozvolna, do jisté míry jimi šetřit. Proto se objevují volně přičleněné epizody, počítané do minisérií, které otevíraly samostatné okruhy příběhů jiných postav, nabízející jiná prostředí (např. čtyřdílný seriál *Zd. Vajdy*, „Léto je léto“, ve kterém se v komediální rovině odehrávaly minipříběhy rekreantů na horské chatě, jejímž správce byl Václav Vondra, nebo několik vložených cyklů s hlavní postavou mladým advokátem Kuklínem, který se zamiluje do sekretářky Mileny Vondrové, což je okolnost vedlejší, autorům – Jana Knitlová, Oldřich Knitl, Marie Šedivá... – se tím otevířela možnost přinést příběhy z advokátní poradny.)

Obě zmíněné linie se odvíjely (převážně) v lehčím, zábavnějším tónu. Zhruba dvě třetiny epizod měly tzv. rekreativní charakter, což bylo ladění, které od seriálu vedení rozhlasu požadovalo.

Třetí linie seriálů – na Vondrových zcela nezávislá – byla pak samostatnou, vícedílnou dramatickou tvorbou, v níž se uplatňovaly jak náměty vážné a orientované historicky (Jan Vedral *Orfeus* 38–45 – reminiscence událostí spjatých s druhou světovou válkou, Viktorie Hradské: *Rytíř světlého rozumu* – epizody ze života J. E. Purkyně), případně seriály spadající do žánru sci-fi (Josef Nesvadba: *Ukradené fantazie*) nebo mající podobu úsměvné detektivky (Nataša Tanská: *Drobné postřehy Venduly Mráčkové*) nebo nastolující atmosféru tramských osad (Pavel Hanuš: *Od pátku do soboty* aneb *Osada Údolí stonů*).

Většina těchto samostatných seriálů patřila k tomu nejkvalitnějšímu, co redakce rozhlasových seriálů přinesla (což potvrzuje i fakt, že po zániku „kmenového“ rodinného seriálu se řada z nich uplatnila v reprízách v průběhu roku 1990).

Do dramaturgické praxe přípravy seriálu se velmi brzy začala promítat praxe tzv. „pokrývačství“, tedy maskování jmen skutečných autorů, kteří patřili k osobám, jež byly z hlediska vedení rozhlasu z politických důvodů nežádoucí, jrněny autorů, kteří tento punc nenesli, často pak

jmény zcela neznámými, fingovanými. Tato praxe (užívání ostatně už v první polovině 70. let v redakci rozhlasových her i v dalších redakcích) dovoila psát jednotlivé díly seriálů i takovým autorům, kteří by se jinak v rozhlasovém kontextu ocitnout nemohli. (Několik dílů napsal např. Pavel Landovský, jehož kryl svým jménem Alex Koenigsmark – až do okamžiku, kdy sám Koenigsmark upadl v nemilost a začal se také kryt falešným jménem – řadu dílů napsal jménem Josef Kučera.)

Výhradně pod cizími jmény psali: Jaroslav Šedivý (pod různými pseudonymy, někdy také spolupracoval se svou ženou Marií), Miroslav Stuchl a další.

Do dějin českého rozhlasového seriálu vstoupil například i Karel Hvizďala. Napsal nejprve několik dílů pod vlastním jménem, později byl spoluautorem – spolu s Ivanem Bednářem – samostatného seriálu o záchranné službě a osudech posádky jedné sanitky Záchranka. V době, kdy byla odevzdána první verze seriálu, K. Hvizďala emigroval. Seriál byl dokončen ve spoluautorství Alexe Koenigsmarka a Karla Steigerwalda, a vzápětí uveden pod jmény Karel Steigerwald a Ivan Bednář.

Oficiálně byl seriál hodnocen velmi dobře. Oficiálním přijetím máme tu na mysli jednak pochvalné mručení rozhlasového vedení, které bylo spokojeno vysokou sledovaností (jakkoli démon poslechovosti nevládl v té době ještě s takovou silou) a také faktem, že rozhlasový seriál přináší ona tolik vyžadovaná současná témata. Spokojena byla povětšinou i kritika, přesněji řečeno novinové glosy, které se za kritiku vydávaly. Pokus o hlubší a objektivnější reflexi tu – až na jednu výjimku – přirozeně chyběl.

Onou výjimkou se stala – zhruba po třech letech produkce rozhlasových seriálů – obsáhlá a dodejme zdrcující studie Jana Lopatky. Autor na přelomu let 79–80 podrobně recenzoval 30 dílů seriálu *Jak se máte Vondrovi*, sedmidílný dílčí seriál *Záchranka*, dále pak dalších 27 samostatných rozhlasových her. Vzhledem k tomu, že Jan Lopatka (v té době už signatář Charty 77) měl od počátku 70. let zakázanu veškerou oficiální publikační činnost, vyšla tato studie pouze v samizdatu (edice *Expedice*) pod názvem „Radiojournal v ko(s)mic-kém věku“ s doslovem Růženy Grebeníčkové. (Po roce 89 byla vydána nejprve časopisecky ve *Scéně* – v letech 90–91, později knižně nakladatelstvím Inverze, Praha 1993).

Podstatu a povahu Lopatkova kritického textu shrnuje v článku *Literáních novin* (č. 21, ročník 1992) Vladimír

Just: „*Kritik tu s nezvyklou vehemencí a invencí podrobil zevrubně, gruntovně detailní analýze jeden z nejstudijnějších – ale i nejoblíbenějších – původních dramatických seriálů, rozhlasový seriál Jak se máte, Vondrovi? Připojil ještě neméně hovadnou sedmidílnou Záchranku I. Bednáře a K. Steigerwalda a téměř tři desítky dalších „neseriálových“ opusů neznámých i renomovaných autorů. Vznikla tak na bezmála třech stovkách stran jakási ojedinělá, zevrubná anatomie jednoho kýče, jakási exemplárně odstrašující učebnice morfologie jednoho typu konjunkturálního dramatického myšlení.*“

Aniž bychom chtěli polemizovat s kritickým odsudkem, který Jan Lopatka ve své studii formuloval, je třeba konstatovat, že jeho práce vznikla po poměrně krátké době existence rozhlasového seriálu. Produkce redakce seriálů ve všech svých oblastech působení a v celé délce své existence by dnes rozhodně zasloužila novou samostatnou kritickou studii, jejíž autor by pod zorným úhlem celé čtrnáctileté produkce zhodnotil, jakou roli se hrála produkce rozhlasových seriálů v kontextu rozhlasové tvorby, případně v kontextu české dramatické tvorby vůbec a zařadil ji do souvislostí se seriálovou tvorbou ostatních médií – a to nejen tvorbou oněch let.

Bez ambicí na vyjádření hodnotících soudů konstatujeme na závěr pouze dva věcné údaje: rozhlasový seriál, který od roku 1976 do roku 1989 produkovala Hlavní redakce literárně dramatického vysílání, kolem sebe soustředil neobyčejně velký autorský potenciál – na jeho produkci se celkově podílelo kolem 120 autorů, jejichž spektrum sahalo od naprostých začátečníků až po profesionály, kteří se dodnes řadí mezi přední a uznávané české dramatiky.

A konečně: seriál měl mimořádný posluchačský ohlas. Podle údajů, které pocházejí z roku 87 sledovalo každé pokračování seriálu *Jak se máte, Vondrovi?* průměrně 2 497 000 posluchačů. Touto poslechovostí se seriál zařadil ve své době mezi dlouhodobě nejsledovanější pořady Československého rozhlasu vůbec.

Viktorie Hradská:

„...myslím si, že lidé, kteří psali Vondry ve skupině, ve které jsem se pohybovala (Koenigsmark, Steigerwald, Knitlová, Knitl, Marie Šedivá, Nataša Tanská), skvěle ovládali řemeslo. ... Nikdo z nich by nenapsal za peníze režimní slint, trochu ze zásady, a trochu proto, že na to byli příliš hraví. Přijali vyznačené hřiště a v jeho rámci se snažili o malou komedii. Kdyby se z většiny scénářů setřel dobový odér, můžete je vysílat znovu.“

PhDr. Zdeněk Bouček

Xaverův příběh

Mladší ročníky už tohle berou jako ukázkou z rozhlasové politické zábavné show. Ale ono se to skutečně vysílalo jako seriózní příspěvek. V roce 1970 se v pražské Lucerně sešly nejkovanější čeští bolševici, aby navzdory drtivě převládajícímu opozičnímu mínění oslavili 53. výročí VŘSR a poděkovali zástupcům sovětských vojsk, že nás přišli před dvěma lety osvobodit. Reportér Vladimír Brunát byl za svůj výkon a nepomýlený postoj později odměněn postem zahraničního zpravodaje v Polsku a později se stal ředitelem krajských studií Českého rozhlasu.

Každá revoluce, každý přelomový čas má své zlosyny, hrdiny a podivíny. Někdy se osudu zlíbí a všechny tři kategorie naroubuje na jediného člověka. Ten se pak stává unikátním fenoménem doby, jejím pravdivým vystižením a zároveň karikaturou. Do rozhlasové normalizace konce šedesátých a druhé poloviny sedmdesátých let se nesmazatelně vepsal Xaver. V letech 69–70 každý den ráno v sedm hodin a pak v repríze v pět odpoledne po časovém signálu a před zprávami, v nejexponovanějším poslechovém čase měl minutovou komunistickou agitaci. Ospravedlňoval diktaturu proletariátu

a nesmlouvavý postup vůči nepřátelům komunistické totality, velebil přítomnost sovětských vojsk na svrchovaném území Československa a vůbec vykonával velmi špinavou žurnalistickou práci. Na otázku, co se dá říci za minutu, později odpověděl, že většinou něco, co je založeno na citátech z Marxe a Lenina. Například když se jednou ptali Lenina, kdy už bude konečně klid, odpověděl vůdce proletariátu, že se dá ustavit pouze re- voluční klid.

Pražští rozhlasoví pracovníci se s ním setkali v polo- vině roku 1970. Tvůrčí zaměstnanci literárně-dramatic- kého vysílání byli tenkrát svoláni do velké učebny, kde jim byl představen soudruh Miroslav Mráz jako posila nového vedení a jako znalec rozhlasového vysílání. Z jeho zmatené přednášky se dověděli, že režiséři za- nedbávají základní pravidla. Inscenace že jsou nevy- rovnané. A proč že se zapomnělo na starou známou metodu, při níž se studiově natočené průvodní slovo a externí reportážní záběry přehrávají ze studiových re- produktorových soustav a zpět se mikrofonem natáčejí na vysílací pás. Cílem tohoto postupu bylo dát všem částem rozhlasového pořadu zhruba stejný zvukový charakter. Jenomže co vyhovovalo nedokonalé technice, to bylo v době moderní technologie přežitkem. Postup, který kdysi výsledek zlepšoval, by teď naopak technickou brilantností zhoršoval. M. Mráz pronesl po- dobných nesmyslů více, a protože vše zabalil do poli- tických frází, nepřipustil diskusi. Ostatně byla by zby- tečná.

Při pátrání po osudu Miroslava Mráze se tenkrát zji- stilo toto: Kdysi to byl nadějný herec pražského Realis- tického divadla, jehož kariéru skončil úraz při dopravní nehodě. Nějaký čas se protloukal v Praze, nakonec – už jako invalidní důchodce – následoval svou ženu učitel- ku do pohraničí, odkud ho normalizátoři povolali jako kádrovou posilu. Podle Mráze se to stalo takto: Jel jsem poprvé do Prahy ve starém montgomeráku, s dlouhým plnovousem, s holí, a koho jsem nepotkal na ulici? Jiří- nu Švorcovou, která byla Husákovou dvorní herečkou.

„Co děláte?“

„Jsem nezaměstnaný, žiji z invalidní renty.“

„Zařídím to.“

Měl jsem už zkušenosti a nedělal jsem si iluze. Ale jednoho dne zastavila Tatra 603 před naší lesnickou chatou a z ní vystoupila sekretářka.

„Soudruh Chňoupek chce s vámi mluvit.“

Bohumil Chňoupek byl tehdy generální ředitel Čes- koslovenského rozhlasu. Vystoupil jsem po schodech známé budovy na Vinohradské ulici, která už tolikrát změnila jméno mezi Stalinem a Fochem, a v ředitelně sedí Chňoupek, pozdější ministr zahraničí, jinak prac- ovník NKVD, a svého času vedoucí rozhlasové stani- ce Vltava, která vysílala prosovětskou propagandu z ci- ziny.

„Soudruh Mráz, víme, že jste poctivý komunist. Chci, abyste byl mým poradcem.“ Po invazi zmizela většina pracovníků rozhlasových stanic Banská Bystrica, Libe- rec, Plzeň, Brno a zvláště redakční pracovníci. Mně by- lo uloženo zjistit, kdo zůstal, co zbylo, a jak lze dostat stanice do provozu. Tahem ruky, jako v povídkách o krá- lovských dvorech mi dali k dispozici automobil, sekre-

tářku, a měl jsem plat. Deset tisíc korun. Připravil jsem elaborát a vyvodil závěry: Je třeba zřídit ústřední školu pro průpravu nových rozhlasových pracovníků. Škola byla zřízena v Liberci a já byl jmenován ředitelem. Byd- leli jsme v přepychové vile, ve smetaně. A pak přišli na ústav dva lektori i pro vyučování rozhlasové kontrapro- pagandy. Jeden z námětů byl sionismus. Řekl jsem: to není pro mě a podal jsem demisi. Můj královský život tr- val čtyři roky.

Tolik vzpomínka Miroslava Mráze. Některé údaje však musíme uvést na pravou míru. Rozhlasoví pracovníci neodešli dobrovolně až na šest desítek lidí, ale byli vy- hozeni. V době Mrázova nástupu byly všechny stanice dávno v provozu. Nevysílaly ovšem normalizační pro- pagandu, jak si přálo Chňoupkovo vedení. Na postupně přeměně vysílání se autorsky podílel i soudruh Mráz pod pseudonymem Xaver. Jeho agitky, slátané z děl klasiků marxismu-leninismu a interpretované s vizí uto- pického šílence získaly brzo popularitu. Přítel nástrojař mi vyprávěl, že v dílně před sedmou zastavili provoz, sešli se všichni u rozhlasového přijímače a naslouchali Xaverovu proslovu jako kabaretnímu číslu. „Těmi hova- dinami jsme se náramně bavili a nejpovedenější pasá- že jsme jako plakáty vyvěsili po dílně. Vedení podniku nevědělo, co si o tom má myslet.“ Naneštěstí se žádný z Xaverových proslovů nedochoval ani v písemné, ani ve zvukové podobě. Byl by bezesporu jedním z nejkuri- óznějších dokumentů v rozhlasovém archivu. První po- lovinu sedmdesátých let hodnotí příspěvek pana Kar- paše v Knize o Liberci takto:

Temnou stránkou historie regionálního vysílání se stalo následující období, kdy byl do vedení rozpadlé re- dakce dosazen Miroslav Mráz, nechvalně známý Xaver, který potom odešel normalizovat rozhlas a divadlo do Karlových Varů. Budova pak sloužila jako Středisko vý- chovy rozhlasových kádrů, což byla internátní škola rozhlasových techniků z rozvojových zemí.

Když se ukázalo, že Mrázova výchova mladých roz- hlasových pracovníků je neefektivní a nekvalitní, vyna- šlo se pro něj jiné vedoucí místo. Stal se vůdčí postavou miniaturního týmu, pověřeného teoretickým i praktic- kým výzkumem možností stereofonie. Jestliže toho Xa- ver mnoho o rozhlase nevěděl, stereofonie mu zůstala zcela vzdálená. V elaborátu, shrnujícím roční bádání v karlovarském studiu, objevuje fascinujícím způsobem pitomá pravidla typu „techniku musíme zahnat do kou- ta, aby nám byla po vůli“. To už bylo moc i na trpělivé normalizační vedení a došlo k rozvázání pracovního poměru. Miroslav Mráz se však neztratil. Stal se ředite- lem divadla v Karlových Varech. Tamní herec Břetislav Tetera o něm podal toto svědectví:

Mráz napsal knihu Jen hrobař plakal – a to pod pseu- donymem Jan Kront. Já jsem u něj hrál ve hře Ona a génius, čehož byl rovněž autorem, i když to v podsta- tě vykradl jednomu Angličanovi – na jméno si nevzpo- menu – hru o korespondenci a vztahu mezi G. B. Sha- wem a paní Campbellovou. V Praze to hrál Karel Höger se Zdenkou Procházkovou. Pak jsme začali zkoušet ja- ko poslední opus hru o Jenny Marxové, což nedopsal. Skončilo to několika zkouškami. – No a moje poslední vzpomínka je na jeho odjezd z Varů. Bylo to na Štědrý